

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л. Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМ. Л. Н. ГУМИЛЕВА
GUMILYOV EURASIAN
NATIONAL UNIVERSITY

Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2015»
атты X Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
X Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2015»

PROCEEDINGS
of the X International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2015»

УДК 001:37.0
ББК72+74.04
Ғ 96

Ғ96

«Ғылым және білім – 2015» атты студенттер мен жас ғалымдардың X Халық. ғыл. конф. = X Межд. науч. конф. студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2015» = The X International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2015». – Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie-2015/>, 2015. – 7419 стр. қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-9965-31-695-1

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001:37.0
ББК 72+74.04

ISBN 978-9965-31-695-1

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2015

основу выражения 黄袍加身 [huángpáojiā shēn] - надели на него жёлтый халат (обр. в знач.: провозгласили императором); стать императором; одержать победу, завоевать первый приз.

В русском языке желтый цвет обладает такими значениями, как:

- богатство, свет, изобилие
- жёлтенькая жизнь - "бесцветная, серая жизнь"
- жёлтая пресса "бульварная, скандальная пресса"

В ходе исследования были выявлены некоторые проблемы взаимодействия языков и культуры и были выведены следующие особенности:

- зоонимы, относящиеся только к 1-ой группе (где образ и значение схожи), могут использоваться со значениями, данными им в родной культуре;
- большинство фразеологических единиц могут быть восприняты не верно, послужить причиной ошибок в межкультурной коммуникации, и возможно, стать причиной межкультурного конфликта;
- для верного использования фразеологических единиц с компонентом цветообозначения и зоонимом, важными являются культурологические, лингвострановедческие и социальные знания [3.140].

Фразеологическая система языка является сложным комплексным явлением, которое не только относится к самому языку, но и находится в тесной связи с человеком, с опытом его духовной и практической деятельности, а также с его сознанием и мышлением.

Список использованных источников

1. В.В.Виноградов, Русский язык (Грамматическое учение о слове), 1986, с.64А7А
2. А.А. Потебня, Полное собрание трудов: Мысль и язык, 1999, с.300
3. Ю.П.Солодуб, Фразеологическая образность и способы ее параметризации, 1990, с.145

ӘОЖ 82.581'04

ТАҢ ДӘУІРІ ПОЭЗИСЫ ЖӘНЕ ЕЛДЕГІ МӘДЕНИ-ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ

Рахимова Дина Бейбитовна

n.dina.b@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің, шетел филологиясы:қытай тілі мамандығының IV курс студенті

Ғылыми жетекшісі - магистр, доцент м.а. Абиденқызы А.

Мәдени біртұтастықта, өзіне тән ерекшелікпен мәдени тұйықтықта қалыптасқан Қытай мәдениеті өзгермей сол қалпында біздің дәуірімізге жетті. Қытайдың мәдени тарихы б.д.д. III-II мың жылдықтарда белең берсе де этникааралық саяси – мәдени біртұтастық бірте – бірте қалыптасты.

Мәдениет, экономикалық және саяси механизмдер сияқты құрылымдаудың ең маңызды, ең қажетті дәйектерінің бірі. Егер экономикада қатынастардың негізін меншіктілік құраса, саясатта үкімет, ал, мәдениетте мұндай негіз болып нормалар, құндылықтар және мағыналар есептеледі.

Әлеуметтік мәдени орталықтың күрделенуіне боланысты әлеуметтенудің механизмі және оны мәдени қамтамасыз ету процесі де барған сайын күрделен береді.

618 жылдан Қытайда Таң династиясының билігі басталып, үш жүз жылға жалғасады. Династия билікке шаруалар көтерілісін жеңіп, басып келді.

Таң императоры жаңа мемлекет құрылуы басындағы халық күшіне келді. Император Тай – Цзун, династиясының негізін салушының баласы, толық құқығымен өз мұрагерін

сақТандыра алды: «Қайықты халық билеушісімен, көлді қарапайым халықпен теңестіре аламын: көл халықты алып жүре алады, аударып та тастай салады».

Бөлек өзара қарама – қайшы княздіктердің бірігуі нәтижесінде күшті – Таң мемлекеті құрылды. Билік император қолына көшті. Оның резиденциясы – миллиондаған тұрғыны бар Чанъань қаласы болды. Таң мемлекетінің бірінші билеушілері қараусыз жерлерді шаруаларға үлестіріп, ірі помещиктердің билігін шектеп, сауданы қолдады. Жүз жыл жарым ел тыныш, бейбіт өмір сүрді.

Бұл кезеңде Қытайдың саяси және мәдени өмірінде егін шаруашылығымен, қолөнер кәсібінде, сауда да елеулі өзгерістер болды.

Әрине, мемлекет шаруалардың ауыр еңбегі арқылы байып отырды, алайда ол «қаңғы» ортағасырлық еді, ал уақыт – шінуліктік қызмет үшін емтихан жүйесі болды. Адамдардың діндік шыдамшылдығы кең болғанымен, уақыт өте шектеле берді.

Ежелгі дәуірден бастап ішкі қоғамдық тартыстардың арқасында көсемдер, даналар, батырлар, сонымен қатар жыраулар да пайда бола бастады. Жыраулар өздерінің поэзиясы арқылы қоғамға деген көзқарастарын жеткізіп отырды.

Жалпы әдебиетке дәстүрлі қызмет практикалық мінезді иеленді: емтихандағы басты пән болған – поэзия. Саясатқа және әдебиетке ақсүйектерге қарағанда халыққа жақын, орта және кіші жер иеленушілері, шаруашылықпен тығыз боланысы бар, ауылдан шыққан адамдар келді. Ол әдебиетке бір әсерін тигізді.

Таң әдебиетін қарастырғанда, біз алдымен лирикалық поэзияны айтамыз. Ол өлкенің ұлы жетістіктерінің жалғастырып және дамытып, өте үлкен шыңдарға көтерді. Таң әдебиетіндегі қаптап кеткен «әдеміліктен» ажырау барысында да поэзия жай дамыды. Ханға дейінгі және хандық ақындардан басқа олардың қатарында Жуань Цзи, Тао Юаньмин, Се Линчюнь, Се Тао, Бао Чжао, Юй Синь... Осы ақындар формализмнен айырылу үшін, Ду Фудың мына сөзін ескеру керек: «Қазіргілерге құлақ салып, ежелгілерді сүю керек». Олар таң поэзиясының тууына үлес қосқанмен, басты орынды Тао Юаньмин алады.

Таң уақытында бес және жетісөздік өлеңдер пайда бола бастады. Әрбір жолда өзіндік ықпалдағы бес және жеті иероглифтен, бір айтылым екпіннен болды. Жетісөзді өлеңдер бес сөздерден кейін пайда болып, сөйлеу тілінің поэзиясында қолдану мүмкіндік берді.

Таң поэзиясының новаторлығы дәстүрлік сурет құралдарымен келісім тауып, тек жаңа емес, бұрынғы тақырыптарда да орын тапты. Тау мен көлдер, күн мен ай, қайын мен көктем – осының барлығы ескі «Шицзин» уақытынан бері қытай поэзиясында өмір сүріп, дамып келеді.

Конфуциялық, дамып әрі түрленіп, әр уақытта қытай әдебиетінің басты дүние танымдық негізі болды. Суретші – философ емес, және кез – келген қытайлық ақынды конфуцияндық, буддист немесе даос деп атауға болмайды. Академик В.М.Алексеевтің сөзі дұрыс: «Таң ақындарының өлеңдері бізге ескі, қатал, типі бойынша конфуциялық, классикалық поэзия мен идеяларды танытады». Сондай жағдайдың өзінде, өлеңдер буддалық монахтікі болса да, мысалы, Цзяожань, бізге алдымен оларда адам мен табиғаттың боланысын көреміз. Әдебиеттің күші тазалықта, оны Таң поэзиясы дәлелдеп береді. Таң поэзиясының жалпы сапалары ретінде өмірге деген поэзиялық көзқарастың күрделенуін және формальды жетістіктердің дамуын алуға болады [1.26].

ҮІ ғасыр поэзиясында, Суй мемлекетінің билігі кезеңінде, өз бағыттары бар жаңа шығармалар пайда болды. Ақын Сюэ Даохэн (540-609) дәстүрлі өлеңдер жазды, алайда олардың арасында қарапайымдылық, сезім лебі байқалады.

Таң поэзиясының басында «төрт ұлы адам тұр», олардың арасында көрнекті орын алып отырғандары – Ван Бай (649-679) және Лу Чжаолин (637-689). Ван Байдың атақты «Таң князьдылығының сарайында» (Во дворце Таңского князя) шығармасында алаңдаушылық, көрнектілік сақталған, сонымен қатар ол сезімдерге, қарапайымшылықты көрсететін пейзаждарға толы. Қысқа өлеңдерге асқан шеберлікті танытады.

Лу Чжаолин «Чанъань – подражание древнему» атты өлең жазды. Онда Астана суреттелген. Сонымен төрт ұлының қалғандары Ло Биньван (640 – 684) және Ян Цзюнь (650-

692) дәстүрлі өлеңдерді жалғастыра отырып, өзгелерге де жеткізіп отырған. Бұл дәстүрлі жалғасты Ду Фу шығармаларынан байқаймыз.

Шын новаторлық Чэнь Цзыаннан (661-702) басталады. «Төрт ұлы адаммен» замандас болған Чэнь Цзыан, олардан асып түседі. Ол мемлекеттік қызметкер болған адам, яғни шенеуліктердің бірі болды. Ол императорға былай деп баса айтқан: «Халық тыныштығынан қымбат ешнәрсе жоқ. Тыныштық басшының билігіне боланысты». Ақынның поэзиясында да осы тілек, арман байқалады. Ол дәстүрден қол үзгісі келмеді, бұрынғылардың шығармашылықтарына бас ие отырып, Цао Пи өлеңдерін, Жуань Цзи мен Цзо Сы поэзиясын қолдаған. Чэнь Цзыан тұлғасы мен өлеңдері гармониялық түрде келіскен ақын, мемлекеттік қызметшінің үлгісін көрсетеді. Өмірі мен шығармашылықтағы мұндай үлгі жалғасын тапты, кейінгі ақындар арасында – Ду Фу, Хань Юй, Бай Цзюй – Чэнь Цзыан туралы көп мадақтау сөздер айтты, өйткені ақын еңбектері таң поэзиясына өркендеу әкелді.

Әдебиеттегі өркендеу Мэн Хаужань (689-740) поэзиясынан басталды, ол Кайюань жылдарында өмір сүріп, артынан 260 – Таң астам, соның ішінде бес сөзді өлеңдер қалдырды. 40 жасқа дейін ол ғылыммен айналысты, қоғамдық саяси қызмет атқарғысы келгенде, оны қызметке алмады, бірақ кейін Мэн Хожань ол шенеулік қызмет етті. Бірақ ол ұзаққа созылмады да, соңғы күндерін кедейлікте өткізді: «Солтүстік бөлімге енді қағаз апармаймын. Оңтүстік тауда қайта лашыққа көштім. Мен ақылды емеспін, ауыра беремін, достарым да мені тастап кетті» [2.105].

Мэн Хаожань шығармашылығында шенеулік өмірден тыс қалушылық, табиғатпен қосылудағы өкініш сазы, адам сезімінің оң жақтары байқалады. Оның шығармашылығы тематикалық түрде тар өмір шегінен шықпайды. Ұлы сундық ақын Су Шин ақын поэзияның биіктігін, ондағы өмір шектеулігін атап кетеді. Алайда, бұл тар дүние үлкен және кең дүниенің бір бөлігі еді, сондықтан Мэн Хаожань өлеңдері өте бағалы. Олар ерекше таза және онда артық сөз жоқ, мүсінді, адам мен табиғат айқын суреттелген, осының бәрі бірігіп өмір суретін құрайды – ақын және оның достары, қоршаған дүние. «Мен оқытушымын. Мәнді сүйемін», - деп жазды Ли Бай. Алайда, Мэн Хаожаньға ең жақын болған Ван Вэй (701-761). Ван Вэй басқа таң ақындарының өміріне ұқсас болды. Ол қызмет етті, жиырма бір жасында оның жоғары ғылыми деңгейі болды, атақты адамдар қатарында болды. Оның өлеңдерінің басым бөлігі әскери өмір жайында еді.

Ван Вэй Мэн Хаожаньнан кейін көп өмір сүрмеді, бірақ оның өміріне «Ань Лушань оқиғасы» әсер тигізді, басқа таң ақындарына да ол трагедиялық күндер әкелді. Ван Вэй Астанадан кетпеді, Ань Лушань оны қызметке жүктеді. Уақыт өте келе Ван Вэй өлеңдеріндегі басты орынды табиғат ала бастады. Ол буддизмге қарады. Ол қызметті жалғыз қалушылыққа теңеп, Тао Юань хаттарын терістейді.

XVIII ғасыр оқымысты ғалымы Шэнь Дэцянь сөзінше, Мэн Хаожаньның өлеңдерінен Тао Юаньның «бөлектенушілік пен ой еріктігін», ал Ван Вэйде – «тазалық пен көрнекілікті» байқаймыз. Ван Вэй тек ақын ғана емес, каллиграф, суретші де. Су Ши ол туралы былай деді. «Оның өлеңдерін алсақ, өлеңде – сурет, суретке қарасаң, суретте өлеңдер». Ван Вэй өлеңдерде – «Сосны вобрали в себя звук, зодержашиися в ветре, - деп жазды. Цветы стоят над изображением в озере... В тонких ветвях ветер беспорядочно шумит. Среди редких теней холоден свет луны».

Ван Вэйдың буддалық танымы бөлектенуге шақырып, өзі туралы көп айтқызбайды. Мэн Хаожаньға қарағанда Ван Вэй өлеңдеріндегі табиғат адамдарымен үлкен боланыста болды. Ван Вэй өлеңдерімен Мэн Хаожаньның атақты «Көктемгі таң» (Весеннее утро) өлеңімен салыстырайық:

Меня весной не утро пробудило:

Я отовсюду слышу крики птиц.

Ночь напролет шумели дождь и ветер.

Цветов опавших сколько - посмотри!

(Эйдлин аудармасы) [3.23].

Егер де Мэн Хаожаньның «пейзажды» өлеңдері – ол әр уақытта өзінің сезімін таныту

әдісі болса, Ван Вэйдің мұндай өлеңдерінде табиғатты тамашалаған адамды көруге болады.

Горы пустынные.

Не видно души ни одной.

Лишь вдалеке голоса людские слышны.

Вечерний луч протянулся в сумрак лесной,

Зеленые мхи озорил, сверкнув с вышины.

(А.Штейнберг аудармасы)

Гао Ши (702-765) және оған жақын ақындардың поэзиясы оТаньның кең даласы, адамзат өмірі мен олардың тұрмыстары жайында айтады. Ақындарды халық уайымы ойландырды. Олар жеңістерді қалады, мадақтады, бірақ қалып қойған жанұялар қиындығын, асыраушылар өлімін де көрді, бұл жағдай оларды көп ойландырды.

Гао Ши өмірінің сыртқы белгісі – карьерадағы сәтсіздіктер, саяхат жылдары, қалаулы қызметі соңынан өзіне жат болды. Ақын екі рет шекарада соғыста болды. Осылайша оның атақты «ЯНЬСКИ НАПЕВ» өлеңі пайда болды.

Гао Ши өз көзімен соғысты, өлімді, үйде жылап қалған әйелдерді, талқандаған майдандарды көрді. Сонымен қатар шаруалар өмірін бақылап, еңбекші халық арманын мұндап, «Написанное в дороге» өлеңін жазады.

Қалаулы қызметі Гао Шиға жат болып кетіп, шошытады. Ол «Уезд Фэнцю» өлеңінде шінунік қызметі оған қандай ауырлық алып келгенін жазды: бұл қызмет өзінен жоғарыларға иіліп, өз жүрегін жаралайды, халыққа ерік бермей, өкініш әкелді. Ақын тыныш өмірді аңсайды. Гао Ши Тао Юаньшинді және оның «Домой к себе» шығармасы туралы ойлайды. Досын қатты сағынады. Оны мына мысалдан байқауға болады: «Ты не печалься, что в дальний путь не едет с тоБайю друг:// Есть ли поднашим неБайм такой, кто бы не знал тебя!».

Ақын Цэнь Шэнь (715-770) – көп «пейзажды» өлеңдер авторы – соғыс суреттерін анық көрсетеді, мұнда табиғат мен адам бір бүтінді құрайды. Қатал табиғатпен, қатаң күшпен келген ер жүректі ақын өлеңдерінде лиризммен сипатталады.

Цэнь Шэнь өлеңдеріндегі таң қалдыратыны – этнографикалық нақтылық, сол уақытта ерекше табиғат құбылыстарына махаббат. Ол қайнаған су өзін баураған сезімді білдіру үшін төрт шумақты таңдады: олар тек үйге деген сағыныш, досқа махаббатпен шектелді.

Жоғарыда айтылып кеткендей, таң поэзиясының шарттарының бірі – «пейзаждық» және «шекралық». Гао Ши, Цэнь Шэнь және Ван Чань (698-757) де «пейзаждық» дәстүрді дамытып, поэзияны байытып, көптеген лирикалық өлеңдер жазды. Сонымен қатар ол ақындар кейінгілерег де жол салумен болды, олар – Ли Бай және Ду Фу.

Ли Бай шығармашылығы жолы, негізінен халықтың әлеуметтік жағдайын суреттеп, рухын көтереген ақындарға тән. Ондай ақындар қашанда өз уақытымен боланысты, бірақ олар мәңгі; бар ойымен халықты танытады. Мұндай сарындар әр уақытта әр түрлі болғанымен негізгі ой әлеуметтік саяси жағдай.

Ли Бай 701 жылы туды. Жасынан көмек беруді армандаған ол, өз қатарластарынан қызық жол таңдады: үйден кетіп қалды, бөлектеніп өмір сүрді. Император оны шақыртып, оған ханьлинь атағын берген кезде жасы қырықТаң асқан еді. Ол туралы ақын Хэ Чжичжан: «Өлмейтін, көкпен өшпейтін», - деді. Ли Бай көзқарас пен әрекет еркіндігінен ақын болып қала берді. Ал ол император тұсындағы шарттарға келіспеді. Үш жылдан кейін Ли Бай, Ду Фу, Гао Ши және тағы басқа ақындармен кездесу үшін Астанада кетіп қалды. Ань Лушань оқиғасы Ли Бай өмірінде трагедиялық із қалдырды. Уақытша ақындығы тоқтаған Ли Шань ақын Ли Яинь әскеріне өтті. Ал Ли Бай болса, оған қызметке баруға келіседі. Кейін сол үшін түрмеге қамалып, Египетке жіберілді. Бірақ, кейін кешірілді. Ли Байды орта жолдан қайтарып алды. Бірнеше жылдан кейін, 762 жыл, Ли Бай өзінің туысы Ли Янбин үйінде қайтыс болады. Оның тоғыз жүден астам өлеңдері сақталған [4,42]

Ли Бай басқа ақындардан ерекшеленді. Ол оны сезіп, өз бағытына сенді: «Огромная птица пэн однажды поднимется с ветром...». Ерлерді мақтап, өзін ойлады; қашқындарды, қуғындарды қорғап, өзін жеңген қатарына қойды. Басқа ақындар сәтсіздіктеріне бас ұрып,

уайымға салынды – Ли Бай жас кезінде ұсақ уайымдарға мойынбады. Өзін кең дүниеге салды, сондықтан жалғыздық Таң қорықпады.

Ли Бай образдарын күштілігі басқаларын таң қалдырды. «Қалын түсірсе – жел мен жауынды қорқытады, өлең жазса – зұлымды, мейірімді жандарды жылытады», - деді Ду Фу ол туралы.

Ли Бай осындай – бөлектенуші де, жұрт ішінде адасқан адам да емес. Ли Бай Таң поэзиясына кірген барлық нәрсені жазды. «Шекаралық» өлеңдерінде – ержүректілік, қаталдық пен лиризм көрінеді. Ол романтикаға жақын болмады, басқа ақындардың алды болып, соғысқа қарсы ержүрек өлеңдер жазды.

...С тех пор как китайцы пошли на Байдэн,

Враг рыщет у бухты Цинхай,

И с этого поле сраженья никто

Домой не вернулся живым.

И воины мрачно глядят за рубеж –

Возврата на родину ждуют,

А в женских покоях как раз в эту ночь

Бессонница, вздохи и грусть

(«Луна над подграничными горами» А.Ахматова аудармасы) [5.60].

Күрделі де қатал Ли Бай – «Ежелгінің» 59 өлеңінің авторы, онда ол өзін Конфуцийға теңестіреді және өтірікті терістейді.

Оның шығармашылығында ескі халықтың поэзиясымен боланыс бар. Ли Байдың тәуелсіздігі еріктілік пен бостандықтың логикалық идеалына айналды. Бірақ Ли Бай одан көбін қалады: ол ақындық, шешендік дарындығына сенді.

Егер барлық әдебиет үлгілерінен бізге тек Ли Бай шығармашылығы жетсе, оның кез – келген шығармасынан сол кездегі әлеуметтік жағдайды білуге болатын еді. Бұл поэзияның ерекше белгісі – халық өмірін білу.

Әділсіз істерді арашалау, адамға жанашырлық – оның барлығы қытай класисикалық поэзиясында алдымен Ду Фу есімімен (712-770) боланысты. Ол Ли Байдың қасында жүрсе де атақты, әрі ерекше бола алды.

Ду Фу шығармашылық жолы негізінен төрт кезеңнен тұрады. Отыз бес жасқа дейін – оқу және өз еліне танылу, Ли Бай, Гао Ши ақындарымен достық жылдары. Сосын – Чанъань Астанасындағы ұзақ он жыл, қаладан 44 жасында Ань Лушань қайғысына тап болмау үшін қашқан кезде кетіп қалады. Астанада Ду Фу қызмет таба алмайды. Алайда жеке уайымдар, халық басына түскен мәселелерді шешу үшін қайғыға түседі. Алыста ол Таң мемлекетінің құлдырауын да көреді. Сол кезде «Песня о Байевых колесницах» өлеңі пайда болады. Ань Лушань оқиғасына дейін ақын «Из столицах в Фэнсян» деген үлкен өлең жазады. Ондағы атақты жолдар: «Вины и мяса слышен запах сытый, а на дороге – кости мертвецов». Ду Фу өмірінің үшінші кезеңі тұтқыннан қашудан басталады. Тұтқында ол халық өлімін айтады. Қашқаннан кейін ол мынадай атақты өлеңдерді жазады: «Деревня Цянцунь», «Три Чиновника», «Три расставанья». Олар ақын жанұясы мен халықтың халын сипаттайды. «Чиновник в Синьанс» өлеңінде соғысқа аттанып бара жатқан жауынгерлердің жасы және олардың көбін қудалап жіберіп жатқанын, аналардың көз жасын төккенінің еш көмегі жоқтығын аңғартады: «Вы только исчахните, целыми днями горею, а небо не сжалится, небо – оно безучастно».

Соңғы кезең 759 жылы басталды деп санауға болады, ол кезде ол қызметін тастап, Чэндуға келіп, қала шетінде «лашық» салады. Алайда мұнда да ол тыныштық көрмей, соңғы күндерін қайғырумен өткізеді. Соңғы он бір жылда онымен мыңдаған өлең жазылады. Олардың бірі – «Стихи о том, как осенний ветер разломал камышевую крышу моей хижины».

О если бы такой построить дом.

Под крышею громадною одной,

Что миллионы комнат были в нем

Для бедняков обиженных судьбой.

*Чтоб не боялся ветра и дождя
И, как гора, был прочен и высок,
Его я наяву увидеть мог.
Тогда – пусть мой развалится очаг,
Пусть я замерзну – лишь бы было так.*
(А.Литович аудармасы) [1.78].

Шаруалар, қанағаттанушылық туралы ойлар Ду Фуды табиғат туралы өлең жақғанда да тастамайды. «Ливень» өлеңінде ақын лашығының төбесі тесіліп жатқанына қарамайды, тек егін шыққаның қалайды. Ду Фу сонымен қатар достар табиғат жайындағы дәстүрлі өлеңдерді де жазды оларға қарапайымдылық тән.

Ду Фу шығармашылығы көп уақыт бойы қытай поэзиясына әсерін тигізіп келді. «Ли Бай және Ду Фу өлеңдері өмір сүруде, олардың қарқымы он мың чжандарға таралады», - деп жазды Хань Юй ақын. Атақты сундық ақын Лу Ю Ду Фу поэзиясынан үлгі алады. Қолбасшы, әрі ақын Вэнь Тяньсянь түрмеде отырып, Ду Фуды оқып, оның екі жүз өлеңінен жинақ жасап шығарады. Ол былай деп жазды: «Мен бұл өлеңдерді, оларды Ду Фу жазса да, өзімдікі деп сезіндім» [6.8].

Ду Фумен бір уақытта, замандас болып, табиғат, достар, өзі туралы тақырыпта жазған ақын Лю Чанцин (709-780). Лю Чанцин өлеңдерінде адамға деген мейірімді қатынас айтылады. Ақынға ауыр халды адамадар жақын болған, яғни олар еңбекші шаруалар, балықшылар.

Әлеуметтік мәселер Вэй Инью (737-790) поэзиясында айқындалады. Ақын шаруалар өміріндегі қиындықты түсінеді, олар туралы өлең жазады. Оны қоймай өзінің жұмыс істемей Байс жүргені туралы да өлеңмен жеткізеді. Біз Ду Фу мен Ван Бо шығармаларынан көрген ұян сезіміді Вэй Иньудың шығармаларынан да көреміз.

ҮІІІ ғ. үшінші ұлы, атақты ақындарының бірі – Бай Цзюйи. Бұл ақынның өлеңдері еркін тақырыпта жазылған жанр. Оның өлеңдерінің көбі үстем тап өкілдерінің билігіне наразылық білдіруден тұрады.

Бай Цзюйи (772-846) ақындық жолды жас кезінен бастаған деуге де болады. Ол поэзиялық табиғат үлгілерін Мэн Хожань мен Ван Вэйдан, Ли Байдың кең көзқарасы мен Ду Фу өкінішінен алды. Бас қа Таң ақындарынан сияқты, оны да Тао Юаньмин поэзиясының таза ой мен сөз нақтылығы таңдандырды. Бай Цзюйи ғұмырының көбі поэзиямен өтті. Ол шығармашылық уақытпен келісу керек, ал өлеңдер шындықпен» [7.8].

Ақынның алғашқы өлеңдерінің бірі - «Я смотрю, как убирают пшеницу»:

*А я за собой какие заслуги?
Ведь в жизни ни разу я сам не пахал, не сеял.
А все же получаю казенные триста даней,
До нового года зерно у меня в избытке.
Задумаюсь только, и мне становится стыдно,
И после весь день я не в силах забыть об этом.*
(А.Эйдлин аудармасы) [3.25]

Ду Фу өлеңдері Бай Цзюйиға өз өмірлік әсерлерін жинақтауға көмектесті. Ань Лушань Оқиғасынан кейін бұрынғы жер қолдану тәртібі бұзылып, ал VIII ғасырдың 80-жыдарынан «екі еселеген салық» жүйесі енгізілді. – жазда және күзде. Шаруалар кедейлене берді. Жердің басым бөлігі ірі жер иелерінің қолына көшті.

Бай Цзюйи өлеңдерінің ішінде басты орын алатындары - елу шакты «Новые народные песни» және он өлеңі циклы «Циньские напевы». «Новые народные песни» шығармасының тақырыпшалары: «Страдания крестьянина», «Против лихолицев – чиновников». Онда көп монолог кездеседі және еркі басым. Ондай ерік «Цинские напевы» өлеңінде жоқ.

Бай Цзюйидің өлеңдері қытай поэзиясының жаңа баспалдағы. Онда шаруалар тұрмыстарының нашарлауы да, Таң мемлекетінің ішіндегі өзгерістер де суреттеледі.

Ду Фу сияқты Бай Цзюйи да өз басынан кедейшілікті кешірген. Сонымен бірге ол бөлектенбей, билеушілердің халыққа көрсеткен қысымын да айқын көрді, өйткені ол өзі

шінеунік бөлді. Ол Таң мемлекетінің тарихын білді, оның соңының жақын екенін түсінген. Ол Ду Фу мен Ли Бай алдында басын иді.

Он жылдан кейін «Новые народные песни» және «Циньские напевы» өлеңдерінен ткейін, Бай Цзюйи «Пима» поэмасын жазды. Жалпы алғандағы ондағы күнделікті өмір өзгертілмей, артық көріксіз берілген. «Пима» поэмасының басты кейіпкері оқушыға өте маңызды: оның өмірін Таң мемлекетіндегі әйелдердің көбі қайталады. [8.25].

Бай Цзюй тек ұлы ақын емес, идеологияда болып, әдебиет бағыттарын салды. Зұлымдық өлеңдерді жаулап алды. Зұлымдық өлеңдерді жаулап алды. Ақынның лирикалық, «пейзаждық» және «философиялық» өлеңдерінде де өмірдің ауыр сарыны байқалады.

На лоянских дорогах, полях и межах

Постоянна и вечно весна

С ней когда – то простился я, нынче пришел.

Двадцать лет молодые найти

Мне уже не удастся никак,

Остальное же все – десять тысяч вещей –

Неизменно, как было тогда.

(Л.Эйдлин аудармасы).

Бай Цзюйидің жақын жақтасы – Юань Чжань (779-831) өзінің досына қарағанда, сырт кейпінде зұлымдық пен өмір қиындығынан мойындайды. Алайда, оның өз ойлары сақталды. «Новые народные песни» жанры туралы ой былай дейді: «Оның сөздері тіке әрі әділ, рухы қатты әрі ержүректі; оларды қайталауға батылым жетпейді».

Одан басқа ақын көп лирикалық өлеңдер жазды, ал розада жазғаны – атақты «Повесть об Ин-ин». Оның лирикасы қарапайым, артық реминисценциялары жоқ, қашанда мазмұнды әрі мағыналы [9.25].

Чжан Цзи, Ван Цзянты, Ли Шэнь – бір ойды құраған көрнекті ақындар, олар Бай Цзюйи тобынан. Ли Шэнь жазды:

Весною посадит он зернышки по одному,

А осень вернет их обильнее в тысячи раз..

Где Моря четыре, Земли невозделанный нет,

А все к земледельцу приходит голодная смерть.

(Л.Эйдлин аудармасы). [3.25].

IX ғасыр ақындары шаруаларды ойлап қана қойған жоқ, өздерінің шығармалары арқылы оқығандарды теңсіздік туралы ойландырды. «Неліктен?» - деген күдікті сұраққа жауап іздеді. Барлық аталған ақындар өзара жақын достар болды, өзара жазған хаттарынан саяси әңгімелер мен ержүрек ойларды көруге болады.

Бай Цзюйи Чжан Цзи (768-830) өлеңдері жайында айтқанда, «ол ешқашан Байс нәрсе жазбады», - деп ақын ашық айтады. Аталмыш ақын өзі де «Байс шығармалармен» күрес жүргізді. Олардың поэзиясы кемшіліктер қабылдамайды.

Бай Цзюйи бағытынан басқа ақындарды ажыратуға болмайды. Бай Цзюйидің үлкен құрдасы Мэн Цзяо (751-814) өзіндік жеке тұлғалық қасиетін танытып, «Ткачиха» өлеңін жазады, онда шаруа қыз неге көйлекті ақ шытТаң тігетінін, өзі неге жыртық киетінін сұрайды. Ақынның өзі шенеунік табына жатқанмен, кедей болды. 46 жасына келгенде ғана Мэн Цзяо академиялық емтиханнан өтті, бірақ өмірінің соңына дейін кедей болып қала берді. «Осенняя дума» өлеңіндегі өзі туралы жазады, сонымен бірге кедей «интеллегенцияның» өмірін білдіреді. Ол өмір Бойы ерекше ғажайып нәрсені аңсайды. Армандайды. Ал бұл ақынды Бай Цзюйидан алыстатып, Хань Юй қасына жақындатады.

Хань Юй (768-824) «ескілікке оралумен» танымал, ол ритмикалық прозаны жаңартып, шын өмір талаптарына жақындатуға тырысты. Хань Юам тәжірибесі – оның поэтикалық шығармашылығында үлкен із салды. Олар өте күрделі, бірақ терең ойлардан өмір және оның уайымдары көрінеді. Басқа ақындар сияқты ол да халық қамын ойлады. 799 жылы жазылған «Пэнченге оралу» деген өлеңі әскерлердің соғысқа ат тану ымен басталады. Қашан бейбіт кн орнайды? Ол сол үшін бауырын кесіп, одан қағаз жасап, өз ойын қанмен жазуға дайын. Хань

Юйдің «Ескілікке оралу» көзқарасына жақтасыболған – Дю Цзыхоудың құлпы тасындағы жазу» шығармасында біз Лю Цзунъюаньның тамаша адамзаттық қасиеттерімен танысамыз. Бұл өлең сөздерінде ақынның қызметіндегі көтерілуден бас тартып, қиын өмір кешіп, шығармашылықта шыңдарға жеткені туралы айтылды. Шаруалар жайындағы және «Пейзажды» өлеңдерінде адамға деген махаббат пен жанашырлық сарыны естіледі. «Пейзажды» деп әділсіз Таңылған таңдық ақындардың өлеңдері Таң өмірі мен ондағы тұрмыстық жағдайды суреттейді. Оларға үйге сағыныш танытатын өлеңдер тобы қосылады. Қосылып, барлығы ОТаңға деген махаббаттың күшті симфониясын құрайды [10.25].

Әдебиеттегі жоғары кернеуде екі ғасыр өтті, әр ақын өз әр ақын өз ерекшелік белгісін қосып жатты. Таң мемлекетіндегі соңғы жүзжылдықтағы ақындар үшін өркендеу кезі тарихқа айналды, Ань Лушань тербелісі сияқты, одан кейін ел құлдырады, өйткені жұртшылық пен билеушілер арасындағы қарама – қайшылықтар басылмады.

Соңғы таңдық ақын – Ду Му (803-853) - өлеңдерінде бұрынғы күшті елінің қайта құрылуын, өткен уақытты аңсайды. Ол өлеңдерінде ерекше ішікі романтикалық поэтика байқалады.

Ду Му өлеңдерінде халық қиындығы жайында нақтылық аз да, елдің жалпы жағдайы туралы ойлар басым, әдетте аллегориялық формада болады. Өлмес болып лирикалық дәстүр болуда – табиғат және адам. Қарапайымдылық пен сезім, активті әрекет еріктілігі Ду Му поэзиясына да тән. Оның «Тауға саяхат» өлеңі оқушы жүрегін жаулайды. Оның Өлеңдерінде кездейсоқ эпизодтар бар сияқты, алайда онда барлығы бар - өмір де, поэзия да, табиғат та, адам да.

Әлеуметтік жағдайлар бұл соңғы дәуірде көрінісін тек Ду Му өлеңдерінде табылмайды. Бұл сипат Ли Шаньиньды да (813-853) ерекшелейді. Ли Шаньинь, мысалы, хан патшасы Вэнь-ди туралы жазғанда, ержүректілікпен сынайды. Патша өзіне Цзыин ақынды шақырып алғанда, онымен халықтың ауыр жағдайын емес, зұлымды, мейірімді жандарды айтады. Бір өлеңдерінде ақын ел тыныштығы көкке емес, билеушіге боланысты екенін айтып өтеді.

Ли Шаньинь қарама-қайшы екі топ арасындағы шінеуніктің ауыр өмірін өткізеді. Онда өмірдің жеке өкініштері мен ел қамының уайымы ұштасатын өлеңдер басым. Осылайша, бір өлеңінде ақынның жан тыныштығы қоғамдық сәтсіздіктерге ұласып кетеді.

Лин Шаньинь – махаббат туралы өлең жазған жалғыз танымал ақын. Олар оның орындалмас бақыт арманы еді. Махаббат тақырыбы Таңдық уақыттан кейінгі өлеңдерінде үлкен орын алды.

Таң династиясының соңғы ғасыры өтіп жатты. Қарама – қайшылықтар толастамасы – провинция басшылары, фаньчжэндар арасында, билікті қолға алғандар ешкімді аямады, барлық ауырлықтар шаруалар иықтарына түсті. Осының барлығы шаруалар көтерілісімен шешілді, ол кезде олар Чанъаньды жаулап алды. Таң мемлекеті өз құлдырауына жақындады.

IX ғасырдың екінші жартысындағы ақындар тақырыпты қайталап, Таң поэзиясының формалды жетістіктерін жалғастырды. Сыкун Ту (837-908) Тао Юаньмин сияқты идеалды ақынды қайталағысы келді. Ол өзіне ұсынылған қызметтерден бас тартты; ол ежелгі ақындар сияқты өзін аш өмірге салды, бірақ династияға қызмет еткісі келмеді. Сыкун Ту көзқарасында конфуциялық пен даосизм қосылған. «Бір-біріне қайшы элемент осы Сыкун Ту тұлғасынан табылады», - дейді В.М.Алексеев ақын туралы «Қытай поэмасында» [11.25]. Шын мәнінде, Сыкун Тудың даосизмі діни формада келеді. Ақын өлеңдері белгілі шартты дүниені суреттейді, ол дүние ақын жанын сипаттайды. Лирик Сыкун Ту, негізінен, қоғамдық мәселелерден алыс еді. Табиғат, құстар, вино, гүлдер – ақын поэзиясының толық арсеналы еді. Бірақ өлеңдерінде олар орын табуда.

Қытай әдебиетінде тарихында Сыкун Ту көбіне «Поэтиканың категориялары» авторы ретінде танымал – «Ақындар туралы поэма» ақын сезімі туралы жиырма төрт өлеңіне құралған. Ол туралы образдарға толы. Бұл шығармашылықтан қытай поэзиясындағы таңдық дәуір аяқталды.

Таң поэзиясы әдебиет философия мен тарихи ғылым рөлін атқарған уақытқа жатады. Таң мемлекетінің өмір сүрген үш жүз жылдығында ол дүниетанудағы жаңа ашулар

поэзиясы болды . Ол тірі организм болып қала берді, ғасырлар өтіп әдеби мүсінге айналып кетпеді[12.31 б.].

Неліктен мың екі жүз жыл өтсе де, XX ғасырдағы мәселелерге толық тұрмысымызға қытай адамының қолы тартылды, неліктен олардың тақырып өзектілігі тынышталмай келеді? Алыс елдің алыс адамдары бізге сөз күшімен, рух күшімен, мықты боланысымен жақындайды.

Қолданылған әдебиет

1. В.М.Алексеев. Китайская народная картина. Духовная жизнь старого Китая в народных изображениях. М.,1966. 260 с; ил.
2. Бичурин Н.Я. Описание Китайских империй. М.,2002
3. Эйдин Л. Китайская классическая поэзия в переводах.М.,1984.
4. Царева Г.И.Все о Китае.М.,2003.
5. Ахматова А.Класическая поэзия востока. М.,1969.
6. Литович А. Три Таңских поэта. М.1960.
7. Гумилев Л.Н.Три века войны. М.,1994.
8. История древнего Китая. Пекин., 1995.
9. Адамчик В.В.История Китая. Минск. 2004.
10. Кравцова М.Е.История китайский поэзии. М., 2004.
11. В.М. Алексеев. «Труды по китайской литературе», 2 тома. Москва, «Восточная литература», 2002, 572 + 512 стр.
12. Федоренко Н.Т.Китайская поэзия. М., 1982.

УДК 008:316.7(574:510)

两国进行文化交流，互相影响，互相渗透

Ризабекова Индира Жасулановна

indira95@list.ru

Студентка ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, филологического факультета, кафедры китайской филологии, Астана, Казахстан

Научный руководитель – Биримкулова Г.У.

我的题目是哈萨克斯坦和中国的文化交流，互相影响，互相渗透。哈萨克斯坦和中国自古以来都是友善的邻国，因为丝绸之路连接着两国。从我国与中国建交开始，两国之间各方面的合作都是顺利发展的，其中重要的一部份就是文化方面的合作，也是方兴未艾。

2005 年成立了[中哈文化和人文合作分委会](#)，这个委员会每年举办一次。委员会包括的领域很广，双方在历史文物，无线电广播，新闻业，出版事业，归档并记录，作家协会等领域开展了富有成效的交流与合作。这个委员会的成立，让两国在文化方面进行了全方面的、深入的交流，比方说，影业方面，双方联合摄制影片。

尤其是，2013 年 11 月在中国举办了“哈萨克斯坦文化日”。2013 年 11 月 5 号至 11 月 15 号在中国国立美术馆举办了哈萨克斯坦的珠宝首饰展览会。参展品种包括金器和银器，其中一些是第一次在外国展出。11 月 5 号在国立大剧院举办了有著名哈萨克歌唱家参演的音乐会。北京的一位音乐家，音乐制作人 Mr.Dada 发表了自己的感想：“我觉得，这是一场很成功的，值得让人欣赏的音乐会。中国和哈萨克斯坦有很牢固的外交，经过这场音乐会以后，我感觉两国的友好合作关系将更加牢固。哈萨克歌唱家唱中国歌让我很感动。我希望将来我们会再有机会共同举办这样的音乐会，因为它们能让两国的人民互相亲近起来”[1]。2014 年 9 月在哈萨克斯坦举办了“中国文化日”。9 月 25 号在国立博物馆举行中国瓷器展览会和“中国美丽乡村”摄影展。展览会上展览了中国独一无二的瓷器、陶器，还有演出，具有乡村风格的摄影也被展出。同时 9 月 25 号在国立大剧院«Астана Опера»举办了一场由中国